

Ruigpootuilen terug in Nederland

Willem van Manen, Aldrik Pot, Gert Ottens & Marnix Jonker

Een paar Drentse vogelaars hadden al enige tijd de hoop dat ergens in de uitgestrekte bossen van de provincie Drenthe nog Ruigpootuilen *Aegolius funereus* voor zouden kunnen komen. Het vroegere voorkomen van deze soort was daarvoor een argument, maar er waren ook een aantal recente waarnemingen. In 2006 werd een eerste verkennende zoektocht gehouden – die niets opleverde. In 2008 werd besloten om het nog eens te proberen en het dit keer 'groots' aan te pakken.

Een aantal noordelijke vogelaars werd benaderd voor een gecoördineerde zoektocht. De nadruk lag daarbij op bossen waar eerder territoria van Ruigpootuilen waren vastgesteld of waar recente waarnemingen waren gedaan (zie verderop). Van de meeste van deze bossen waren kaarten beschikbaar waarop clusters Zwarte Spechten-holen waren ingetekend. Ruigpootuilen zijn voor nestgelegenheid namelijk afhankelijk van de holen die door deze specht zijn uitgehakt. In 2008 zijn de volgende Drentse boswachterijen bezocht: Hooghalen, Schoonloo, Gieten-Borger, Exloo-Odoorn, en Smilde-Berkenheuvel (Diever). In Friesland werd de omgeving van Bakkeveen en de Slotplaats onderzocht. Uiteindelijk waren op twee avonden (in februari en maart) 23 vogelaars (verdeeld over zes teams van twee tot vier mensen) actief die vanaf de schemering de bossen doorkruisten. Daarbij werd per boswachterij een route afgelegd die zo efficiënt mogelijk het meeste oppervlak aan bos kon bestrijken, en waarbij de ingetekende Zwarte Spechte-holen de leidraad waren. Regelmatig werd gestopt om te luisteren naar activiteiten van uilen. Soms werd de zang afgespeeld om eventuele vogels tot roepen aan te zetten. Meteen de eerste avond werd in de boswachterij Schoonloo een roepende Ruigpootuil gehoord, waar na de tweede zoektocht twee territoria werden vastgesteld. Na een paar excursies voor belangstellende vogelaars ging het bos 'op slot' en vanaf dat moment werden de lotgevallen van de vogels op de voet gevolgd door een kleine groep mensen.

In het gebied van de twee territoria is tussen 27 februari en 10 juli 2008 in de schemerperiode ruim 45 uur besteed aan het maken van waarnemingprotocollen. Alle roep- en zichtwaarnemingen zijn daarbij ingetekend op een kaart en beschreven. Daarnaast zijn de nesten voornamelijk in juni en juli een aantal malen overdag bezocht, ook om braakballen en niet-uitgekomen eieren te verzamelen. Tijdens de jongenfase werden de nestbomen beklommen, waarbij de jongen zijn gemeten (vleugellengte), gewogen en geringd. Ook hier zijn na het uitvliegen braakballen verzameld. Uiteindelijk vlogen twee resp. drie jongen uit, waarvan er drie vrijwel meteen zijn gepredeerd door een Havik. Avondcontroles eind juli leverden geen bedelende jongen op in de omgeving van het nest, dus hoe het de overige twee jongen is vergaan is niet duidelijk.

Omdat we de Ruigpootuilen een leuke aanvulling vinden op de Nederlandse avifauna, hebben we in de winter van 2009 nestkasten opgehangen in oude sparrenpercelen met in de buurt blokken dichte jonge opslag. Deze konden worden aangeschaft door een door Vogelbescherming Nederland verkregen subsidie. Nu maar hopen dat de ouders tenminste de winter hebben overleefd of dat er een nieuw golfje Ruigpootuilen binnenkomt. Ook in 2009 zal weer naar Ruigpootuilen worden gezocht. De uitkomsten hiervan zullen natuurlijk weer worden gepubliceerd.

'Historisch' voorkomen in NL en huidige verspreiding omliggende landen

De hier beschreven broedgevallen betreffen de eerste succesvolle sinds september 1971 toen in de boswachterij Gieten, Drenthe, een halfwas jong dood werd gevonden. Dat was indertijd meteen ook het eerste geval van deze soort voor Nederland (Groen & Voous 1973, van den Berg & Bosman 2001). Vervolgens bevonden zich van 1973 tot en met 1979 jaarlijks (tot maximaal negen) territoriale mannetjes in het noordoosten van Drenthe. Dit resulteerde in mislukte broedgevallen in 1974 (verstoring door een Eekhoorn die bovenop de bebroede eieren een nest bouwde) en 1977 (ei onbevruucht; Boerma et al 1987). In 1985-87 en 1994 werden opnieuw zingende exemplaren vastgesteld in het noordoosten van Drenthe en in 1999 aan de provinciegrens tussen Norg en Bakkeveen, Friesland (Hasper & van Manen 1994, van den Berg & Bosman 2001). Afgezien van deze 'broedvogels' zijn elders in Drenthe recentelijk nog een aantal Ruigpootuilen verzwakt, gewond of dood aangetroffen: Diever, op 29 mei 1994 (slechts één veer), Hooghalen op 12 oktober 2002 en te Hoogeveen op 2 april 2004.

In Europa ligt het zwaartepunt van de verspreiding van Ruigpootuil in Scandinavië en aansluitend Rusland, met relictpopulaties in hooggelegen delen van Centraal- en Oost-Europa (Glutz von Blotzheim & Bauer 1980). De totale Europese populatie wordt geschat op meer dan 111 000 paar,

waarvan 75% in Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland (BirdLife International 2004). De laatste jaren breidt de populatie in Nedersachsen (Duitsland) zich langzaam uit in noordelijke en westelijke richting, zodat de dichtstbijzijnde territoria zich inmiddels op minder dan 15 km van de Nederlandse grens bevinden, ter hoogte van Twente, Overijssel (Ortwin Schwerdtfeger in litt). Al leeft bij sommige Duitse onderzoekers het idee dat deze 'uitbreiding' voornamelijk het gevolg is van beter en grootschaliger onderzoek naar Ruigpootuilen.

De nieuwe broedgevallen in Drenthe zijn mogelijk een gevolg van areaaluitbreiding, een goed prooidieren-aanbod en de aanwezigheid van ouder wordende bossen die zich ontwikkelen tot een stabiel en gevarieerd bosecosysteem.

Literatuur

- van den Berg, A B & Bosman, C A W 2001. Zeldzame vogels van Nederland – Rare birds of the Netherlands. Avifauna van Nederland 1. Tweede druk. Haarlem.
- BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge.
- Boerma, E, Groen, L G & Voous, K H 1987. Eerste Ruigpootuilen *Aegolius funereus* in Nederland. Limosa 60: 1-8.
- Glutz von Bolotzheim U.N. & Bauer K.M. 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden
- Groen, L G & Voous, K H 1973. Ruigpootuil *Aegolius funereus* in Nederland. Limosa 46: 199-204.
- Hakkarainen H., Korpimäki E., Laaksonen T., Nikula A. & Suorsa P. 2008. Survival of male Tengmalm's owls increases with cover of old forest in their territory. Oecologia 155:479–486.
- Hasper, H & van Manen, W 1994. Ruigpootuilen *Aegolius funereus* in Drentse boswachterijen na 1980. Drentse Vogels 7: 31-34.
- van Manen, W. 2002. Tengmalm's Owl *Aegolius funereus* captured by Northern Goshawk *Accipiter gentilis* in a forestry in Drenthe. De Takkeling 10:225-228.
- Mikkola H. 1983. Owls of Europe. T & A D Poyser, Calton.